

Budżet obywatelski 2025 w śląskich miastach na prawach powiatu

PROCEDURY A ZAANGAŻOWANIE MIESZKAŃCÓW

RAPORT OPRACOWANY PRZEZ ZESPÓŁ STOWARZYSZENIA
CENTRUM ROZWOJU INICJATYW SPOŁECZNYCH CRIS

SPIS TREŚCI

Wprowadzenie	1
Nota metodologiczna.....	2
Przedmiot badania	2
Problematyka badawcza.....	2
Metody i techniki badawcze	2
Założenia budżetu obywatelskiego w śląskich miastach	3
Środki finansowe.....	3
Podział środków - Pule obszarowe i kwotowe.....	4
Maksymalne wartości projektów	5
Działania informacyjne	5
Zaangażowanie obywatelskie na etapie wnioskowania	7
Proces wnioskowania w liczbach	7
Proces oceny w liczbach.....	8
Rozwiązania stosowane w procedurze naboru	9
Zaangażowanie obywatelskie na etapie głosowania	11
System głosowania	11
Terminy	11
Formy głosowania	12
Frekwencja	13
Stosowane rozwiązania a frekwencja	14
Dostępne formy głosowania	14
Pule obszarowe	14
Liczba złożonych projektów.....	14
Długość okresu głosowania	15
Działania włączające mieszkańców na etapie głosowania	15
Podsumowanie	16
Rekomendacje dotyczące zwiększenia aktywności obywatelskiej w realizację budżetu obywatelskiego	17
Aneks.....	18
Miasta z najwyższą liczbą projektów na 10 tys. mieszkańców	18
Miasta z najwyższą kwotą na 1 mieszkańca.....	19
Miasta z najwyższą frekwencją w głosowaniu	20
O Autorach.....	21

WPROWADZENIE

Budżet obywatelski to narzędzie partycypacji społecznej, które umożliwia mieszkańcom bezpośredni wpływ na sposób wydatkowania części środków publicznych. Jego skuteczność zależy w dużej mierze od poziomu zaangażowania społeczności lokalnej, na co z kolei mogą mieć wpływ przyjęte przez samorzady rozwiązania organizacyjne i komunikacyjne.

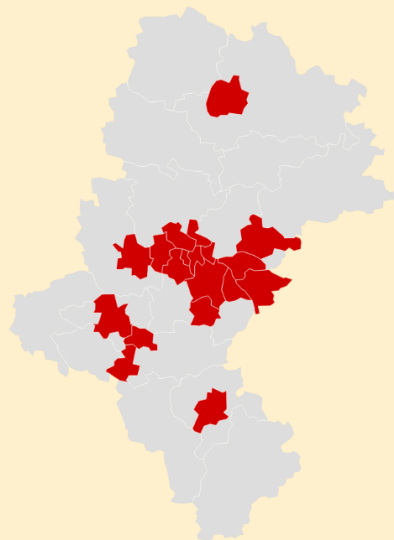
Raport przedstawia wyniki badania dotyczącego zaangażowania mieszkańców w procedurę budżetu obywatelskiego w śląskich miastach na prawach powiatu. Celem badania było rozpoznanie sposobów angażowania mieszkańców na poszczególnych etapach procesu budżetu obywatelskiego – informowania o jego zasadach, składania wniosków oraz organizacji głosowania. Ponadto, badanie miało na celu ocenę w jakim stopniu stosowane praktyki sprzyjają rzeczywistemu uczestnictwu mieszkańców w tych procesach.

Badanie zostało przeprowadzone w okresie od stycznia do maja 2025 r. przez zespół Centrum Rozwoju Inicjatyw Społecznych CRIS. Zostało zrealizowane w ramach projektu „CRIS – think tank obywatelski”, finansowanego ze środków Narodowego Funduszu Wolności – Centrum Rozwoju Społeczeństwa Obywatelskiego w ramach Programu Rozwoju Organizacji Obywatelskich (PROO).

NOTA METODOLOGICZNA

PRZEDMIOT BADANIA

Mapa 1. Śląskie miasta na prawach powiatu

Źródło: opracowanie własne • Narzędzie: Datawrapper

Przedmiot badania stanowiła procedura wyboru projektów w ramach budżetu obywatelskiego w dziewiętnastu miastach na prawach powiatu w województwie śląskim (Bielsko-Biała, Bytom, Chorzów, Częstochowa, Dąbrowa Górnicza, Gliwice, Jastrzębie-Zdrój, Jaworzno, Katowice, Mysłowice, Piekary Śląskie, Ruda Śląska, Rybnik, Siemianowice, Sosnowiec, Świętochłowice, Tychy, Zabrze, Żory).

Zgodnie z Ustawą z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym, miasta te mają od 2018 r. obowiązek corocznego realizowania budżetu obywatelskiego jako szczególnej formy konsultacji społecznych z mieszkańcami. Badaniem objęto wyłącznie procedurę realizowaną na podstawie ww. ustawy. Tym samym badanie nie obejmowało innych form angażowania mieszkańców w podejmowanie decyzji na temat wydatkowania budżetu gminy.

Przedmiotem analizy były procedury przeprowadzone w 2024 roku, dotyczące projektów przewidzianych do realizacji w roku 2025.

PROBLEMATYKA BADAWCZA

Badanie miało na celu uzyskanie odpowiedzi na następujące pytania:

1. Jakie rozwiązania stosują śląskie miasta na prawach powiatu w celu angażowania mieszkańców w proces budżetu obywatelskiego w zakresie informowania o budżecie, wspierania mieszkańców składających wnioski i procedury głosowania?
2. Czy stosowanie rozwiązania sprzyja zaangażowaniu mieszkańców w proces budżetu obywatelskiego na etapie wnioskowania i głosowania?

METODY I TECHNIKI BADAWCZE

Badanie przeprowadzono w oparciu o metody niereaktywne, czyli „metody badania zachowań społecznych niewpływające na te zachowania”¹. Wykorzystano technikę analizy treści, która „jest badaniem zarejestrowanych ludzkich przekazów”². Analizie poddano następujące dokumenty:

- uchwały rad gmin podejmowane na podstawie art. 5a Ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym;
- zarządzenia prezydentów miast wydawane na podstawie ww. uchwał rad gmin;
- strony internetowe wyodrębnione na potrzeby wdrażania procedury budżetu obywatelskiego;
- strony internetowe urzędów gmin;
- strony/profile na portalu Facebook dedykowane budżetowi obywatelskiemu;
- strony/profile urzędów gmin na portalu Facebook;
- odpowiedzi na wnioski składane na podstawie Ustawy z dnia 6 września 2001 r. o dostępie do informacji publicznej.

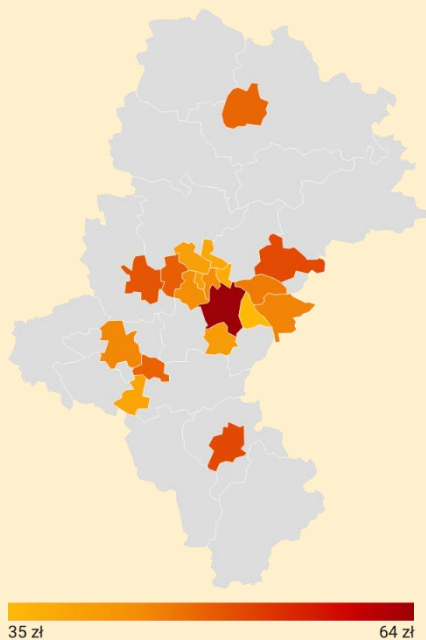
¹ E. Babbie: *Badania społeczne w praktyce*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2007, s. 341.

² Tamże, s. 342.

ZAŁOŻENIA BUDŻETU OBYWATELSKIEGO W ŚLĄSKICH MIASTACH

ŚRODKI FINANSOWE

Mapa 2. Kwota przypadająca na 1 mieszkańca

Źródło: opracowanie własne • Narzędzie: Datawrapper

Badaniem objęto dziewiętnaście miast na prawach powiatu z województwa śląskiego. Większość z nich to duże ośrodki miejskie – dwanaście liczy ponad 100 tys. mieszkańców.³

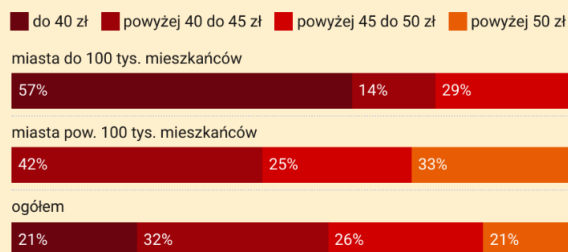
Badane miasta przeznaczyły na realizację przedsięwzięć w ramach budżetu obywatelskiego w sumie ponad 112 mln zł. Środki przeznaczone na ten cel w poszczególnych miastach były bardzo zróżnicowane – pule wynosiły od 1,8 mln zł do prawie 17,7 mln zł. **Średnia kwota na realizację działań w ramach budżetu obywatelskiego wyniosła niemal 6 mln zł.**⁴

Dla lepszego porównania przeanalizowano wysokość środków przeznaczonych na budżet obywatelski **w przeliczeniu na jednego mieszkańca**. Wyniosła ona **średnio 45,21 zł**. Najwięcej, bo sześć miast (32%), przeznaczyło na ten cel kwotę mieszczącą się w przedziale powyżej 40 do 45 zł na osobę. W pięciu miastach (26%) kwota mieściła się w przedziale powyżej 45 do 50 zł, a w czterech (21%) – poniżej 40 zł lub powyżej 50 zł na mieszkańca.

Kwoty przeznaczane na budżet obywatelski były istotnie powiązane z wielkością miasta. **Wszystkie miasta duże, liczące powyżej 100 tys. mieszkańców, dysponowały kwotą przekraczającą 40 zł na mieszkańca.** W większości pozostałych miast (57%) kwota ta nie przekraczała 40 zł.

Wykres 1. Kwota przypadająca na 1 mieszkańca

Źródło: opracowanie własne • Narzędzie: Datawrapper

³ Dane GUS, stan na 30.06.2024 r.

⁴ Zgodnie z ustawą o samorządzie gminnym, wysokość budżetu obywatelskiego musi wynosić co najmniej 0,5% wydatków gminy zawartych w ostatnim przedłożonym sprawozdaniu z wykonania budżetu.

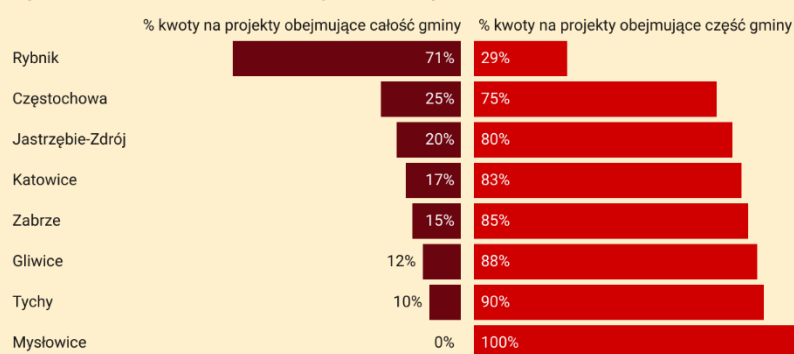
PODZIAŁ ŚRODKÓW - PULE OBSZAROWE I KWOTOWE

W ośmiu miastach środki przeznaczone na realizację budżetu obywatelskiego były dzielone na pule obszarowe, w zależności od planowanego terenu realizacji projektów. Najczęściej był to podział na pule lokalne, przypisane do dzielnic, osiedli lub okręgów pomocniczych - oraz część ogólnomiejską, na projekty służące całemu miastu lub większym obszarom. W jednym z miast (Mysłowice) zastosowano rozwiązanie polegające na wyodrębnieniu pul obejmujących wyłącznie jego części (dzielnic), bez możliwości realizacji projektów ogólnomiejskich.

Na projekty obejmujące całość gminy miasta przeznaczały od 500 tys. zł do 8,6 mln zł. **Średnio na projekty ogólnomiejskie w badanych miastach przeznaczono kwotę 3,6 mln zł.** Na projekty obejmujące części gminy przeznaczano środki mieszczące się w przedziale od 1,7 mln zł do 14,7 mln zł. **Średnia kwota na projekty dzielnicowe wynosiła 5,9 mln zł.**

Wykres 2. Podział środków w ramach pul obszarowych

Źródło: opracowanie własne • Narzędzie: Datawrappier

W miastach stosujących podział na pule obszarowe, **większość środków była wydatkowana na ich poszczególne części (np. dzielnice)** – stanowiły one od 75% do 90% całej puli środków przeznaczonych na budżet obywatelski (średnio 79%). Wyjątek stanowiło jedno z miast (Rybnik), gdzie na realizację projektów o charakterze dzielnicowym przeznaczono jedynie 29% całej puli (pozostałe 71% środków obejmowało projekty ogólnomiejskie).

Najczęstszą metodą podziału środków, zastosowaną w pięciu badanych miastach, był podział dokonany według algorytmów uwzględniających liczbę mieszkańców danego obszaru oraz ewentualnie jego wielkość.

PRZYKŁADY ROZWIĄZAŃ W ZAKRESIE PODZIAŁU KWOT NA PULE OBSZAROWE:

- 10% – jednakowa kwota bazowa, 20% – kwota uwzględniająca udział obszaru danego obszaru w stosunku do obszaru miasta, 45% – kwota uwzględniająca udział liczby mieszkańców danego obszaru w stosunku do liczby mieszkańców miasta;
- 20% – jednakowa kwota bazowa, 40% – kwota uwzględniająca udział obszaru danego obszaru w stosunku do obszaru miasta, 40% – kwota uwzględniająca udział liczby mieszkańców danego obszaru w stosunku do liczby mieszkańców miasta;
- 40% – jednakowa kwota bazowa, 60% – kwota uwzględniająca udział liczby mieszkańców danego obszaru w stosunku do liczby mieszkańców miasta;
- jednakowa kwota bazowa X, kwota A – uwzględniająca udział liczby mieszkańców danego obszaru w stosunku do liczby mieszkańców miasta;
- jednakowa kwota bazowa X, kwota A – uwzględniająca udział liczby mieszkańców danego obszaru w stosunku do liczby mieszkańców miasta, kwota B – uwzględniająca udział obszaru danego obszaru w stosunku do obszaru miasta.

W jednym z miast zastosowano podział na dzielnice „małe” i „duże”, natomiast w dwóch kolejnych obszarowy podział środków na dany rok określony został w zarządzeniu prezydenta miasta, jednak bez wskazania szczegółowej metody podziału środków.

Kolejnym stosowanym w części badanych miast podziałem środków w ramach budżetu obywatelskiego był podział na pule kwotowe. **Kategorie kwotowe projektów wyodrębniło osiem badanych miast.** Najczęściej stosowany podział dotyczył rodzaju projektów („inwestycyjne” i „nieinwestycyjne”) oraz ich wielkości („małe” i „duże”). Część miast stosowała podział wyłącznie ze względu na charakter projektów, część ze względu na ich wielkość, a w niektórych stosowano obydwa podziały (np. małe projekty – nieinwestycyjne i duże – inwestycyjne).

PRZYKŁADY ROZWIĄZAŃ W ZAKRESIE PODZIAŁU KWOT NA PULE KWOTOWE:

- projekty inwestycyjne, projekty społeczne „duże” i projekty społeczne „małe”;
- projekty inwestycyjne oraz projekty mniejsze - o charakterze prospołecznym, rekreacyjnym, sportowym oraz kulturalnym;
- projekty inwestycyjne, związane z infrastrukturą techniczną, sportowo-rekreacyjną oraz projekty nieinwestycyjne z zakresu edukacji, zdrowia, kultury, sportu, ekologii i ochrony środowiska;
- projekty dotyczące ogółu mieszkańców, których wartość przekracza kwotę przeznaczoną na określony rejon konsultacyjny lub/i swoim zakresem obejmujące co najmniej dwa rejony konsultacyjne lub/i zlokalizowane na terenie placówek oświatowych oraz projekty dotyczące określonego rejonu konsultacyjnego.

Wykres 3. Podział środków na pule

Źródło: opracowanie własne • Narzędzie: Datawrapper

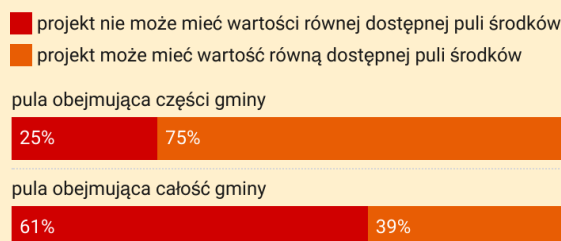
W trzech z badanych miast nie stosowano żadnego formalnego podziału środków

– co oznacza, że wszystkie projekty konkurowały ze sobą bez względu na skalę oraz obszar realizacji działań.

MAKSYMALNE WARTOŚCI PROJEKTÓW

Większość badanych miast określiła limity kosztów dla projektów zgłaszanych w budżecie obywatelskim. Były one najczęściej stosowane w projektach ogólnomiejskich – tylko w co czwartym badanym mieście projekt z puli obejmującej całość miasta mógł mieć wartość równą całej dostępnej puli środków. Dla projektów dotyczących części gminy możliwość taka istniała natomiast w trzech na cztery badane przypadki.

Wykres 4. Wartość projektów a dostępna pula

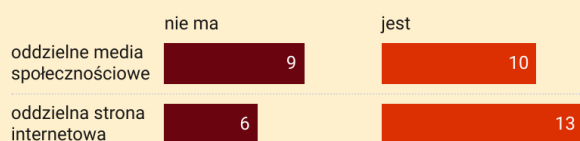

Źródło: opracowanie własne • Narzędzie: Datawrapper

DZIAŁANIA INFORMACYJNE

Wszystkie badane miasta prowadziły działania informacyjne na temat budżetu obywatelskiego, choć ich zakres i forma były zróżnicowane. We wszystkich samorządach **podstawą komunikacji była strona internetowa z informacjami o budżecie obywatelskim** – trzynastu miast (68%) prowadziło strony internetowe poświęcone wyłącznie tematyce budżetu obywatelskiego. Dodatkowo, w czterech miejscowościach, na głównej stronie internetowej miasta została wyodrębniona zakładka poświęcona budżetowi obywatelskiemu. W dwóch kolejnych funkcjonowały strony internetowe obejmujące szerszą tematykę dotyczącą różnych form konsultacji w mieście.

Wykres 5. Budżet obywatelski w Internecie

Źródło: opracowanie własne • Narzędzie: Datawrapper

Dosyć **powszechne były także dedykowane budżetowi obywatelskiemu profile w mediach społecznościowych** (najczęściej w serwisie Facebook) - prowadziło je dziesięć z badanych miast, a w pozostałych ośmiu informacje dotyczące tej tematyki zamieszczane były na oficjalnym profilu danego miasta.

Większość miast stosowała również plakaty, ulotki, banery lub spoty promocyjne. **W części miast realizowane były także działania bezpośrednie, skierowane do mieszkańców**, informujące ich o budżecie obywatelskim i zachęcające do udziału w nim:

PRZYKŁADY DZIAŁAŃ INFORMACYJNYCH:

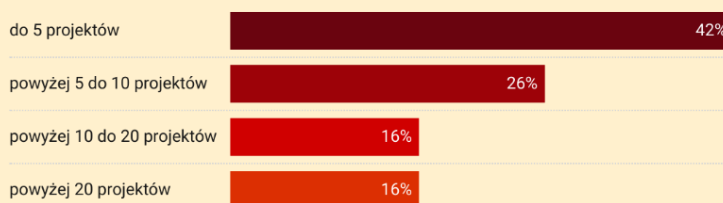
- Cykl spotkań nt. budżetu obywatelskiego realizowanych w szkołach ponadpodstawowych. Podczas spotkań omawiano wzór wniosku na realizację projektu w ramach budżetu obywatelskiego, generowano pomysły na projekty oraz zachęcano do zgłaszania swoich propozycji i pomysłów;
 - Gra miejska, mająca na celu promocję idei budżetu obywatelskiego oraz zrealizowanych w ramach niego inwestycji;
 - Dostępny na stronie internetowej poświęconej budżetowi obywatelskiemu katalog inspiracji dotyczący kategorii takich jak: infrastruktura miejska, mała architektura/infrastruktura sportowo-rekreacyjna, zieleń, sport i rekreacja, edukacja i kultura, bezpieczeństwo;
 - Forum pomysłów na projekty;
 - Dzielnicowa Giełda Pomysłów – zebrane dzięki anonimowej ankiecie pakiety informacji na temat potrzeb mieszkańców związanych z rozwojem ich dzielnic i całego miasta, udostępnione na stronie internetowej do wykorzystania przez potencjalnych wnioskodawców.
-

ZAANGAŻOWANIE OBYWATELSKIE NA ETAPIE WNIOSKOWANIA

PROCES WNIOSKOWANIA W LICZBACH

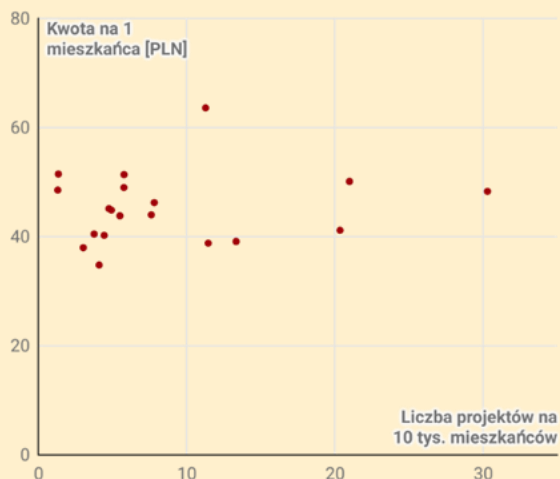
Skala aktywności obywatelskiej związanej z uczestnictwem w badanych budżetach obywatelskich była umiarkowana. W większości miast złożonych zostało do 10 projektów na 10 tys. mieszkańców (68% wszystkich przypadków). **Tylko 32% miast osiągnęło wyższe wskaźniki (powyżej 10 projektów na 10 tys. mieszkańców).**

Wykres 6. Liczba złożonych projektów w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców

Źródło: opracowanie własne • Narzędzie: Datawrapper

Wykres 7. Liczba złożonych projektów na 10 tys. mieszkańców a kwota na 1 mieszkańca

Źródło: opracowanie własne • Narzędzie: Datawrapper

Z przeprowadzonej analizy wynika, że **wysokość kwoty przeznaczonej na budżet obywatelski w danej miejscowości nie przekłada się bezpośrednio na liczbę składanych wniosków.** W powszechnym mniemaniu uważa się, że wyższe środki przeznaczone na budżet obywatelski będą skutkować większą liczbą zgłaszanych projektów, dane jednak nie potwierdzają tej zależności. Przykładowo: Katowice mają najwyższą kwotę przypadającą na mieszkańca (63,61 zł), ale liczba projektów na 10 tys. mieszkańców (11,26) nie jest najwyższa. Z kolei Częstochowa osiąga bardzo wysoki wskaźnik projektów (30,28 na 10 tys. mieszkańców), mimo że kwota na mieszkańca (48,30 zł) jest umiarkowana. Wyjątkiem tutaj są Gliwice, gdzie duża ilość składanych wniosków idzie w ślad za wysoką kwotą przeznaczaną na działania w ramach budżetu obywatelskiego.

Czynnikiem, który w większym stopniu wpłynął na aktywność mieszkańców, było wyodrębnienie pul obszarowych, czyli możliwość składania projektów na poziomie jednostek pomocniczych (np. dzielnic lub osiedli). Obecność pul obszarowych (np. dzielnicowych) w ramach budżetu obywatelskiego wpłynęła na aktywizację mieszkańców. Miasta, które wprowadziły taki mechanizm, miały większy odsetek przypadków, w których liczba projektów na 10 tys. mieszkańców przekroczyła 10 (62%). Brak pul częściej był związany z niską aktywnością – w ponad połowie takich gmin złożonych zostało maksymalnie 5 projektów w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców.

Wykres 8. Pule obszarowe a liczba projektów na 10 tys. mieszkańców

Źródło: opracowanie własne • Narzędzie: Datawrapper

Wykres 9. Średnia liczba złożonych projektów

Źródło: opracowanie własne • Narzędzie: Datawrapper

Biorąc pod uwagę średnią liczbę zgłaszanych projektów we wszystkich miastach, **mieszkańcy znacznie chętniej zgłaszali projekty w ramach pul obszarowych (średnio 159) niż w ramach projektów ogólnomiejskich (średnio 63).**

W badanych miastach mechanizm pul obszarowych pozytywnie wpłynął na zaangażowanie mieszkańców: mając możliwość sfinansowania drobnych inwestycji w pobliżu swojego miejsca zamieszkania (doposażenie placów zabaw, remonty chodników, inne elementy lokalnej infrastruktury) czy inicjatyw sąsiedzkich, mieszkańcy widzą realny wpływ swoich działań na najbliższe otoczenie.

PROCES OCENY W LICZBACH

Biorąc pod uwagę wszystkie badane miasta, **co trzeci projekt zgłoszony w ramach budżetu obywatelskiego nie przeszedł weryfikacji formalno-merytorycznej**: średnio 91 projektów otrzymało ocenę pozytywną (czyli zostały dopuszczone do głosowania), a 39 projektów zostało odrzuconych na etapie oceny formalno-merytorycznej.

Wykres 10. Odsetek projektów wybranych do realizacji w stosunku do liczby projektów złożonych

Źródło: opracowanie własne • Narzędzie: Datawrapper

W ponad 40% gmin wybrano do realizacji nie więcej niż 1/4 zgłoszonych projektów. Tylko 26% gmin wybrało do realizacji ponad 40% projektów – średni współczynnik w badanych miastach wyniósł 0,31 (31%), co oznacza, że **na każde 10 zgłoszonych projektów, średnio 3 zostały wybrane do realizacji.**

Widoczne są zdecydowane różnice w ilości wniosków przekazywanych do realizacji w większych i mniejszych miastach: **w miastach do 100 tys. mieszkańców aż 39% projektów zostało wybranych do realizacji.** W przypadku większych miast jedynie co czwarty złożony projekt miał szansę realizacji.

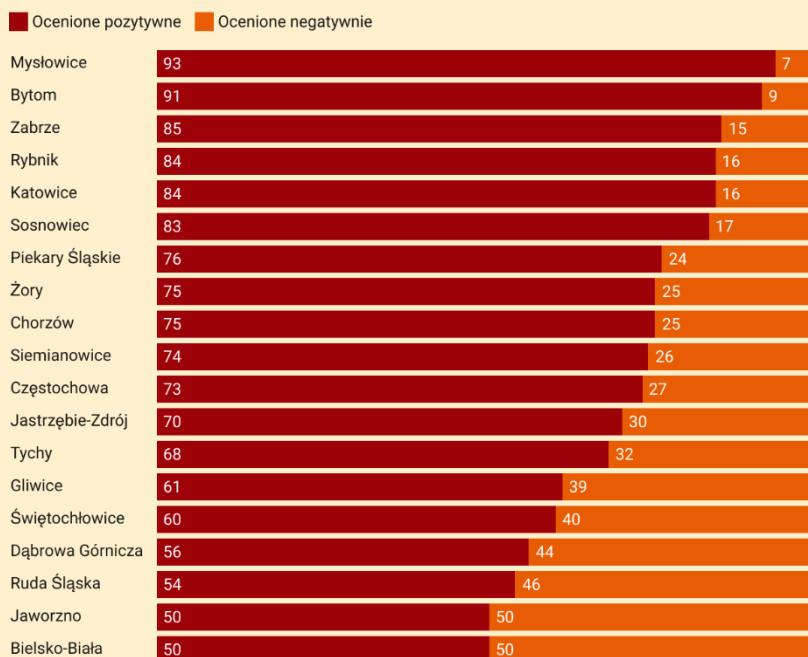
Wykres 11. Średnia liczby projektów ocenionych negatywnie i pozytywnie oraz wybranych do realizacji

Źródło: opracowanie własne • Narzędzie: Datawrapper

W niektórych miastach zdecydowana większość zgłoszonych projektów została oceniona pozytywnie (Mysłowice – 93%, Bytom – 91%, Zabrze – 85%, Katowice – 84%, Sosnowiec – 83%). Dwa miasta miały zrównoważony podział na wnioski ocenione pozytywnie i negatywnie (Bielsko-Biała i Jaworzno – 50% ocen pozytywnych). Kilka miast miało dość wysoki poziom odrzuconych wniosków (Ruda Śląska – 46% ocen negatywnych, Dąbrowa Górnicza – 44%, Świętochłowice – 40%).

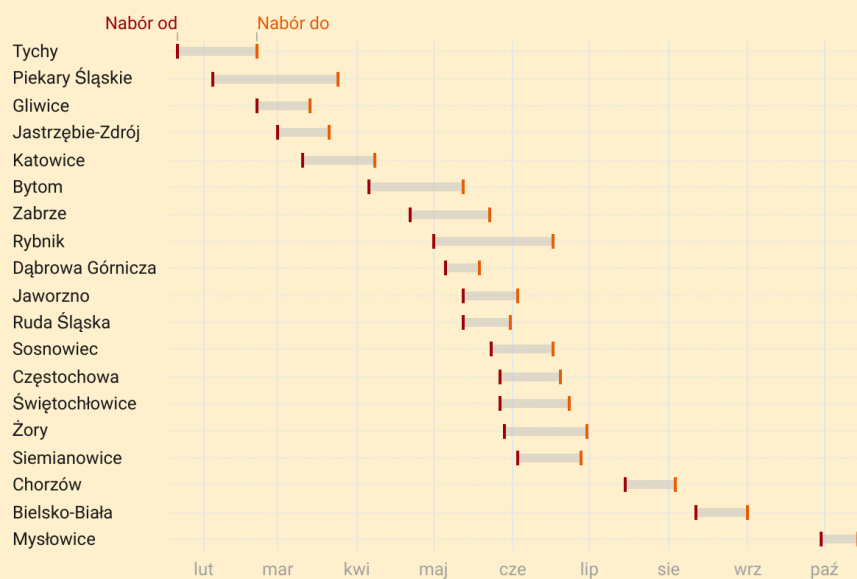
Wykres 12. Projekty ocenione pozytywnie i negatywnie

Źródło: opracowanie własne • Narzędzie: Datawrapper

ROZWIĄZANIA STOSOWANE W PROCEDURZE NABORU

Wykres 13. Okres trwania naboru wniosków

Źródło: opracowanie własne • Narzędzie: Datawrapper

Czas trwania naboru projektów w badanych miastach znacznie się różnił, wynosząc od 14 do 50 dni. **Średni czas trwania naboru wyniósł około 29 dni.**

Miasta najczęściej rozpoczynały procedurę naboru wniosków do budżetu obywatelskiego w maju (1/3 badanych) lub w innych miesiącach pierwszej połowy roku – **70% naborów ruszyło w okresie od marca do czerwca.**

W nieco ponad połowie miast (53%) ogłoszenie o naborze nie zawierało żadnej informacji o dostępnych konsultacjach, np. dyżurach pracowników urzędu, danych kontaktowych do konsultantów, możliwości sprawdzenia zgodności projektu z wymaganiami formalnymi. Tylko w 47 % przypadków mieszkańcy mogli znaleźć w ogłoszeniu informacje o wsparciu merytorycznym na etapie przygotowywania wniosku.

Tylko w niespełna połowie badanych miejscowości funkcjonował miejski taryfikator (zawierający orientacyjne koszty, np. urządzeń stanowiących wyposażenie placów zabaw, siłowni plenerowych, ławek, remontów chodników, itp.) ułatwiający realistyczne planowanie projektów przez mieszkańców.

W zdecydowanej większości miast odwołanie mogła złożyć wyłącznie osoba, która złożyła dany projekt. Tylko co piąta gmina umożliwiała złożenie odwołania każdemu mieszkańcowi – nawet jeśli nie był autorem projektu. Tylko jedna na cztery gminy dopuszczała odwołanie złożone za pośrednictwem poczty elektronicznej (e-mail).

PRZYKŁADY STOSOWANYCH ROZWIĄZAŃ:

W kilku miastach województwa funkcjonowały ciała o charakterze doradczym, opiniujące projekty składane w ramach budżetu obywatelskiego:

- zgłoszone projekty są przekazywane do właściwej ze względu na lokalizację rady osiedla w celu wydania opinii. Rada osiedla ma 30 dni od dnia otrzymania projektu na przygotowanie pisemnej opinii wraz z uzasadnieniem. Opinia ta zostaje następnie przekazana Zespołowi ds. Weryfikacji Projektów zgłoszonych do Budżetu Obywatelskiego (opinia ta ma charakter niewiążący dla Zespołu).
 - w procesie realizacji budżetu obywatelskiego funkcjonuje Rada Budżetu Obywatelskiego, która odgrywa rolę opiniodawczo-doradczą w zakresie oceny projektów oraz organizacji całego procesu konsultacyjnego.
 - działa Zespół Konsultacyjny ds. Budżetu Obywatelskiego, pełniący funkcję wspierającą i opiniotwórczą w zakresie weryfikacji i oceny zgłaszanych projektów.
-

ZAANGAŻOWANIE OBYWATELSKIE NA ETAPIE GŁOSOWANIA

SYSTEM GŁOSOWANIA

W śląskich miastach na prawach powiatu przyjmowano różne systemy głosowania. **Najczęściej (w jedenastu miastach) zdecydowano się na system „jeden mieszkaniec – jeden głos”** w dwóch wariantach.

W wariantcie najprostszym **każdy mieszkaniec z listy projektów dopuszczonych do głosowania mógł wskazać jeden, na który oddawał swój głos**. Rozwiązanie to stosowano w czterech miastach – przede wszystkim (trzy przypadki) w tych, w których nie wyodrębniano pul obejmujących całości gminy i jej części lub kategorii kwotowych projektów dotyczących całości obszaru gminy lub jej części.

W drugim wariantcie **każdy mieszkaniec mógł oddać jeden głos na projekt z danej puli**. Rozwiązanie to stosowano łącznie w siedmiu miastach: cztery przypadki dotyczyły wyodrębnienia pul obejmujących całość gminy i jej części (każdy mieszkaniec mógł oddać po jednym głosie na projekt z każdej puli), a trzy pozostałe przypadki odnosiły się do wyodrębnionych kategorii kwotowych.

W pozostałych ośmiu miastach stosowano **inne systemy głosowania**.

PRZYKŁADY STOSOWANYCH ROZWIĄZAŃ:

- każdy mieszkaniec miał do dyspozycji określoną pulę punktów, które mógł rozdysonować na wybrane przez siebie projekty;
- każdy mieszkaniec mógł wskazać dowolną liczbę projektów, o ile ich wartość nie przekraczała kwoty przeznaczonej na budżet obywatelki w danym roku;
- każdy mieszkaniec mógł wskazać określoną liczbę projektów, a następnie każdemu z nich przypisać punkty.

Wykres 14. System głosowania

jeden mieszkaniec - jeden głos

4

jeden mieszkaniec - jeden głos na projekt z danej puli

7

inny system

8

Źródło: opracowanie własne • Narzędzie: Datawrapper

TERMINY

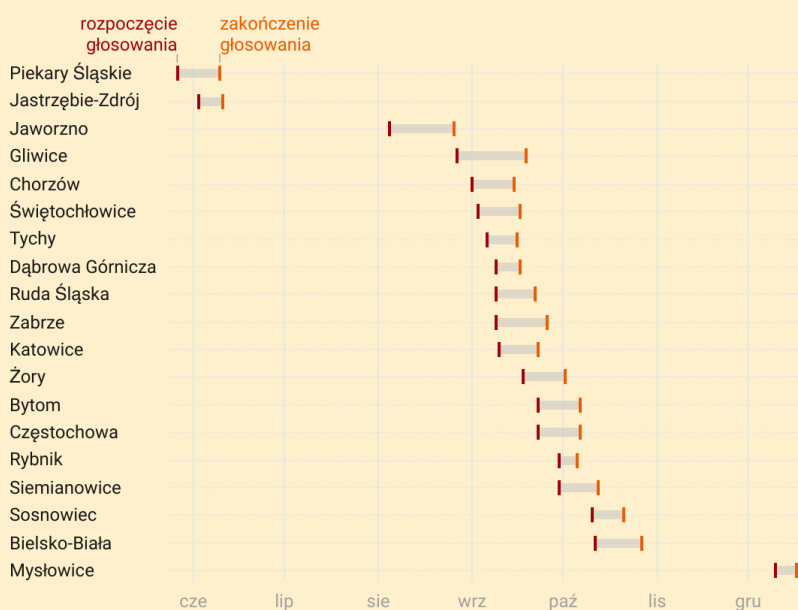

Od momentu zamknięcia naboru wniosków do rozpoczęcia głosowania mijają średnio 99 dni (od 29 do 198 dni). W przypadku dziesięciu miast od zakończenia naboru do rozpoczęcia głosowania mijają nie więcej niż 100 dni; w pozostałych dziewięciu miastach okres ten przekraczał 100 dni.

Na głosowanie mieszkańców przewidziano średnio dwa tygodnie – od 7 do 24 dni. W przypadku dziesięciu miast okres ten był dłuższy niż dwa tygodnie.

Terminy rozpoczęcia głosowania były bardzo zróżnicowane – najwcześniej głosowanie rozpoczynano w maju, a najpóźniej w grudniu. **Głosowanie nad projektami w większości miast rozpoczęło się we wrześniu** (działo się tak w dwunastu spośród dziewiętnastu badanych miast). W dwóch przypadkach okres realizacji głosowania pokrywał się z okresem wakacji letnich – w jednym mieście całkowicie, w drugim – częściowo.

Wykres 15. Okres realizacji głosowania

Źródło: opracowanie własne • Narzędzie: Datawrapper

FORMY GŁOSOWANIA

Wszystkie śląskie miasta na prawach powiatu dopuszczają możliwość głosowania w formie elektronicznej, a prawie połowa stosowała wyłącznie taką formę (bez możliwości głosowania w formie papierowej).

Głosowaniu wyłącznie w formie elektronicznej towarzyszyły zazwyczaj działania mające zagwarantować powszechną dostępność dla mieszkańców. W sześciu miastach spośród ośmiu stosujących głosowanie wyłącznie w formie elektronicznej istniała możliwość oddania głosu w wyznaczonych w tym celu punktach. W przypadku dwóch miast z dokumentów regulujących zasady przeprowadzania procedury oraz ze wpisów na stronach internetowych nie wynika, że możliwość taka była dostępna.

Niezależnie od dostępnych form głosowania, miasta podejmowały **różne działania mające zachęcić mieszkańców do aktywnego włączenia się w procedurę wyboru projektów oraz wzmacniać jego dostępność**. Były to m.in.:

DZIAŁANIA WYNIKAJĄCE Z WYBRANYCH FORM GŁOSOWANIA:

- udostępnienie formularzy do głosowania w formie elektronicznej,
- stacjonarne punkty, w których możliwe było oddawanie głosów,
- mobilne punkty głosowania, np. towarzyszące różnego rodzaju wydarzeniom organizowanym na terenie miasta,

DZIAŁANIA DAJĄCE DO ZAPEWNIENIA DOSTĘPNOŚCI DLA OSÓB ZE SPECJALNYMI POTRZEBAMI:

- możliwość głosowania w miejscu zamieszkania dla osób z ograniczonymi możliwościami ruchowymi,
- możliwość głosowania za pomocą konsultanta ds. osób z niepełnosprawnościami,

Wykres 16. Formy głosowania

Źródło: opracowanie własne • Narzędzie: Datawrapper

DZIAŁANIA ODNOŚĄCE SIĘ DO CZYNNIKÓW FINANSOWYCH:

- pula dla aktywnych – rozwiązanie polegające na przesunięciu kwot niewykorzystanych na dofinansowanie pomysłów do tych jednostek pomocniczych, w których odnotowano frekwencję przekraczającą określony poziom,
- nagrody za frekwencję – rozwiązanie zakładające zwiększenie puli środków na dofinansowanie pomysłów w tych jednostkach pomocniczych, w których frekwencja była najwyższa,

AKTYWNE DZIAŁANIA WŁĄCZAJĄCE MIESZKAŃCÓW:

- publiczna prezentacja projektów możliwych do realizacji, stanowiąca element procedury wyboru projektów, poprzedzająca ogłoszenie listy projektów poddanych pod głosowanie ,
- publiczne prezentacje dla chętnych wnioskodawców, których projekty zostały poddane pod głosowanie,
- Piknik Obywatelski – wydarzenie poprzedzające uruchomienie głosowania, dające wnioskodawcom możliwość zaprezentowania swoich pomysłów, a mieszkańcom – uzyskanie odpowiedzi na pytania i wątpliwości dotyczące pomysłów,
- spotkania w dzielnicach połączone z możliwością oddawania głosów.

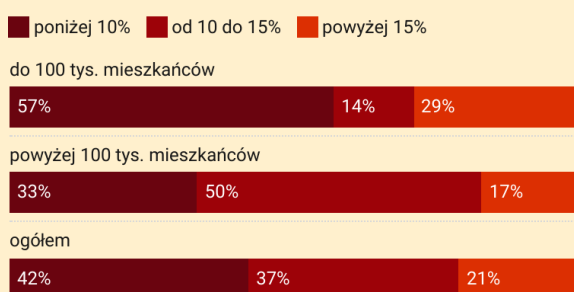
Aktywne działania włączające mieszkańców realizowane były w pięciu miastach.

W praktyce głosowanie w formie elektronicznej cieszyło się większym zainteresowaniem niż tradycyjne (papierowe) formy udziału w głosowaniu. W przypadku ośmiu miast głosowanie było przeprowadzane wyłącznie w formie elektronicznej. Większość miast (11) dawała mieszkańcom wybór oferując możliwość głosowania elektronicznego i papierowego. W pięciu miastach mieszkańcy częściej korzystali z formy papierowej, w sześciu – z elektronicznej. Na głosowanie elektroniczne (w przypadku dwóch dostępnych form głosowania) decydowało się w poszczególnych miastach od 16% do niemal 100% mieszkańców. **Średnio z formy elektronicznej korzystało 66% mieszkańców mających wybór pomiędzy głosowaniem elektronicznym i papierowym.**

FREKWENCJA

Na potrzeby badania przyjęto ujednolicony dla wszystkich miast sposób obliczania frekwencji – jako liczbę osób uprawnionych do głosowania przyjęto stan ludności wynikający z danych Głównego Urzędu Statystycznego na dzień 30.06.2024 r. Ujęta w raporcie frekwencja może więc nieznacznie odbiegać od tej raportowanej przez wybrane miasta. Zabieg ten miał na celu zapewnienie możliwości porównań – nie wszystkie śląskie miasta na prawach powiatu prowadzą takie statystyki; a te, które prowadzą, posiłkują się różnymi danymi dotyczącymi liczby osób uprawnionych do głosowania (oprócz danych głównego Urzędu Statystycznego także np. liczbą osób zameldowanych).

Wykres 17. Wielkość miasta a frekwencja

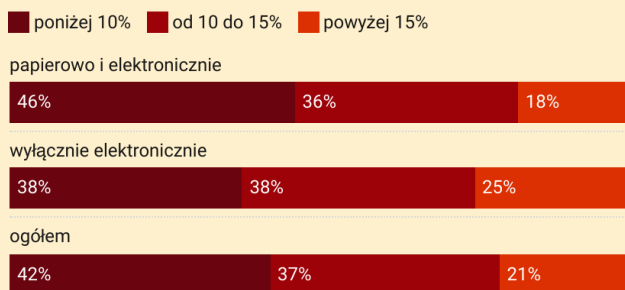
Źródło: opracowanie własne • Narzędzie: Datawrapper

Frekwencja w głosowaniu była mocno zróżnicowana pomiędzy poszczególnymi miastami – najniższa wynosiła niespełna 4%, zaś najwyższa – 26%. **Średnio w głosowaniu w budżecie obywatelskim w śląskich miastach na prawach powiatu wzięło udział 12% mieszkańców.** W przypadku ośmiu miast (42%) frekwencja nie przekroczyła poziomu 10%. Udział w głosowaniu od 10 do 15% mieszkańców odnotowano w siedmiu miastach (37%). Najwyższa frekwencja, na poziomie przekraczającym 15% dotyczyła zaś czterech miast (21%). Wielkość miasta nie różnicowała poziomu frekwencji w sposób istotny pod względem statystycznym.

STOSOWANE ROZWIĄZANIA A FREKWENCJA

DOSTĘPNE FORMY GŁOSOWANIA

Wykres 18. Dostępne formy głosowania a frekwencja

Źródło: opracowanie własne • Narzędzie: Datawrapper

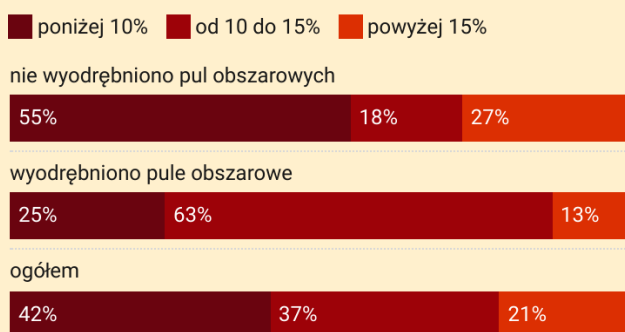
dostępne były formy głosowania elektronicznego i papierowego. Różnice w procentowym rozkładzie wyników nie były istotne pod względem statystycznym - **ograniczeniu możliwości głosowania wyłącznie do formy elektronicznej nie towarzyszyło obniżenie frekwencji.**

Zarówno w miastach stosujących wyłącznie głosowanie elektroniczne, jak i w tych, dających możliwość głosowania papierowego, frekwencja była zróżnicowana. W miastach stosujących wyłącznie głosowanie elektroniczne, średnio w głosowaniu uczestniczyło 11,6% mieszkańców, zaś w miastach dających głosującym możliwość wyboru formy – 12,4%.

Najwyższa frekwencja (powyżej 15% mieszkańców uczestniczących w głosowaniu) została odnotowana w co czwartym mieście przeprowadzającym głosowanie w wersji elektronicznej oraz w 18% miast, w których

PULE OBSZAROWE

Wykres 19. Pule obszarowe a frekwencja

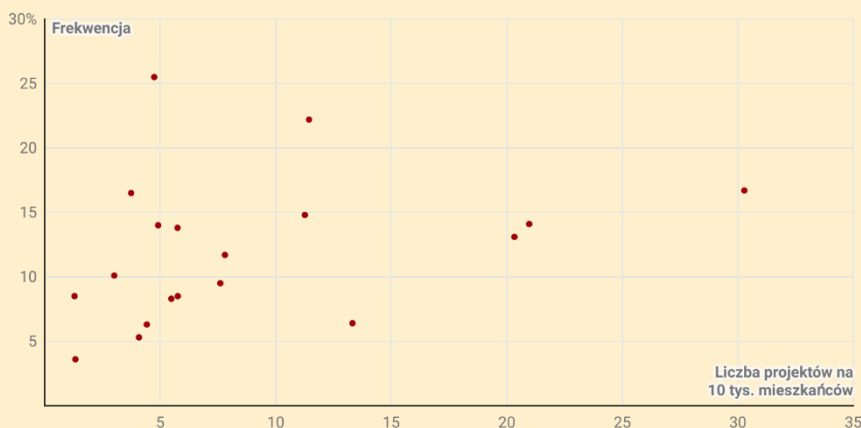
Źródło: opracowanie własne • Narzędzie: Datawrapper

Wśród miast, które nie wyodrębniły pul obszarowych, większość (55%) odnotowała frekwencję na poziomie poniżej 10%. Frekwencję najwyższą odnotowano z kolei w 27% miast niestosujących pul. W przypadku miast wyodrębniających pule, najniższą frekwencję odnotowano w 25% miejscowości; natomiast najczęściej frekwencja zawierała się w przedziale od 10 do 15%. Różnice w procentowym rozkładzie wyników nie były istotne pod względem statystycznym - **wyodrębnieniu pul obejmujących całość gminy i jej części towarzyszyła wyższa frekwencja w głosowaniu.**

LICZBA ZŁOŻONYCH PROJEKTÓW

Liczba projektów, które zostały złożone w przeliczeniu na 10 tysięcy mieszkańców nie jest skorelowana z frekwencją w głosowaniu. Większa liczba projektów nie podnosi w sposób statystycznie istotny zainteresowania mieszkańców i ich gotowości do wyrażenia swojego zdania w głosowaniu: **liczba projektów poddanych pod głosowanie nie jest skorelowana z frekwencją mieszkańców.**

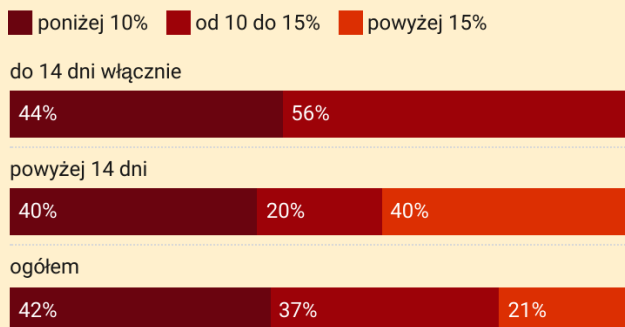
Wykres 20. Liczba projektów a frekwencja

Źródło: opracowanie własne • Narzędzie: Datawrapper

DŁUGOŚĆ OKRESU GŁOSOWANIA

Wykres 21. Długość okresu głosowania a frekwencja

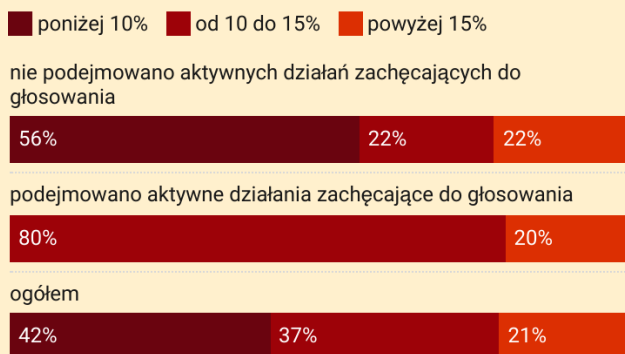

Źródło: opracowanie własne • Narzędzie: Datawrapper

Najniższa frekwencja (do 10%) występowała porównywalnie często w miastach stosujących różne okresy głosowania (44% miast, w których głosowanie trwało nie dłużej niż dwa tygodnie oraz 40% miast, w których okres głosowania był dłuższy). Najwyższą frekwencję (powyżej 15%) odnotowano zaś wyłącznie w miastach, które prowadziły głosowanie w okresie przekraczającym dwa tygodnie. Zależność pomiędzy długością okresu głosowania a poziomem frekwencji była statystycznie istotna - **najwyższa frekwencja występowała wyłącznie w miastach, w których głosowanie trwało dłużej niż 14 dni.**

DZIAŁANIA WŁĄCZAJĄCE MIESZKAŃCÓW NA ETAPIE GŁOSOWANIA

Wykres 22. Aktywne działania a frekwencja

Źródło: opracowanie własne • Narzędzie: Datawrapper

We wszystkich miastach, w których podejmowano aktywne działania mające na celu zapoznanie mieszkańców z projektami i zachęcenie do głosowania (np. prezentacje, spotkania w dzielnicach, pikniki), odnotowano frekwencję przekraczającą 10%. W większości miast niepodejmujących takich działań (56%), frekwencja w głosowaniu nie przekroczyła 10%. Zależność pomiędzy podejmowaniem aktywnych działań zachęcających mieszkańców do głosowania a frekwencją w głosowaniu była statystycznie istotna - **aktywnym działaniom miasta na rzecz włączenia mieszkańców w procedurę budżetu obywatelskiego towarzyszyła wyższa frekwencja na etapie głosowania.**

PODSUMOWANIE

- Łączna kwota przeznaczona na realizację budżetu obywatelskiego w śląskich miastach na prawach powiatu w 2024 roku przekroczyła **112 mln zł**, a średnia w przeliczeniu na jedno miasto wyniosła **ok. 6 mln zł**. Istnieją istotne różnice w poziomie zaangażowania finansowego poszczególnych miast – pule środków wahały się **od 1,8 mln zł do niemal 17,7 mln zł**. Średnia kwota przypadająca na mieszkańca wyniosła **45,21 zł**.
- **42% miast dzieliło środki na pule obszarowe** (np. dzielnice, osiedla), z czego większość środków trafiała do projektów lokalnych – **średnio 79% budżetu** w tych miastach przeznaczano na działania dzielnicowe. Zastosowane algorytmy uwzględniały m.in. liczbę mieszkańców i powierzchnię danego obszaru. Tylko **trzy miasta nie stosowały żadnego formalnego podziału środków** – co oznaczało pełną konkurencję między projektami niezależnie od ich skali i zasięgu.
- **Większość miast stosowała limity kosztów zgłaszanych projektów**, zwłaszcza ogólnomiejskich. W 75% przypadków projekty dzielnicowe mogły pochłonąć całą pulę środków, co nieco rzadziej dotyczyło projektów ogólnomiejskich (tylko w **39% miast**).
- **W ośmiu z dziewiętnastu miast wprowadzono kategorie kwotowe lub tematyczne** (np. „duże/male”, „inwestycyjne/spoteczne”).
- **Wszystkie miasta prowadziły działania informacyjne**, choć ich intensywność i różnorodność były zróżnicowane. **Trzynaście miast miało dedykowaną stronę internetową**, a niemal połowa prowadziła osobne profile dotyczące budżetu obywatelskiego w mediach społecznościowych. **W części miast działania informacyjne obejmowały również inicjatywy bezpośrednie** – np. spotkania w szkołach, gry miejskie itp.
- **W większości miast (68%) liczba złożonych projektów nie przekroczyła dziesięciu na 10 tys. mieszkańców**. Tylko sześć miast (32%) osiągnęło wyższy wskaźnik aktywności wnioskodawców.
- **Zastosowanie pul obszarowych (np. dzielnicowych) pozytywnie wpływało na liczbę zgłaszanych projektów** – w miastach, które je wprowadziły, **częściej osiągnano wyższy poziom aktywności mieszkańców**.
- **Średnia liczba projektów zgłaszanych w ramach pul obszarowych (159) była znacznie wyższa niż średnia liczba projektów ogólnomiejskich (63)**, co potwierdza większe zainteresowanie działaniami lokalnymi.
- **W kilku miastach funkcjonowały ciała doradcze** (np. rady osiedli, zespoły konsultacyjne), wspierające proces opiniowania i weryfikacji zgłoszonych projektów.
- **Średnia frekwencja w głosowaniu** budżetu obywatelskiego w śląskich miastach na prawach powiatu **wyniosła 12%**. W ośmiu miastach frekwencja nie przekroczyła 10%, natomiast w czterech przekroczyła poziom 15%.
- **Najczęściej stosowanym systemem głosowania był model „jeden mieszkaniec – jeden głos”**. Stosowano także rozwiązania dające możliwość oddania jednego głosu na jeden projekt z danej puli oraz inne, bardziej elastyczne systemy głosowania (np. głosowanie punktowe).
- **Wszystkie miasta umożliwiły mieszkańcom głosowanie elektroniczne, a prawie połowa ograniczyła się wyłącznie do tej formy**. W większości przypadków zapewniano punkty do głosowania dla osób mających trudność w samodzielny głosowaniu elektronicznym. Ograniczenie możliwości głosowania wyłącznie do formy elektronicznej **nie miało negatywnego wpływu na frekwencję**.
- **W miastach, w których głosowanie trwało dłużej niż 14 dni, częściej odnotowywano wyższą frekwencję** (ponad 15%) niż w miastach, w których okres głosowania był krótszy.
- **Aktywne działania włączające mieszkańców** (np. prezentacje projektów, pikniki obywatelskie, spotkania dzielnicowe) **prowadziło pięć miast. We wszystkich z nich frekwencja przekroczyła 10%**, co potwierdza pozytywny wpływ takich inicjatyw na zaangażowanie obywateli.

REKOMENDACJE DOTYCZĄCE ZWIĘKSZENIA AKTYWNOŚCI OBYWATELSKIEJ W REALIZACJĘ BUDŻETU OBYWATELSKIEGO

– Wprowadzenie podziału środków na pule lokalne

W miastach, które nie dzielą budżetu obywatelskiego na pule dzielnicowe/osiedlowe, rekomenduje się wprowadzenie takiego rozwiązania. Dane z badania pokazują, że obecność pul obszarowych sprzyja większej aktywności mieszkańców, zarówno na etapie składania wniosków, jak i głosowania.

– Zwiększenie nakładów na działania informacyjne i edukacyjne

Rekomenduje się rozwijanie bezpośrednich form komunikacji z mieszkańcami – np. spotkań w szkołach, prezentacji projektów czy lokalnych wydarzeń promujących budżet obywatelski. Tego typu działania są powiązane z wyższym poziomem frekwencji i zaangażowania mieszkańców.

– Zapewnienie wsparcia merytorycznego na etapie składania wniosków

Wskazane jest utrzymanie i rozwijanie form wsparcia takich jak dyżury konsultacyjne, infolinie, szkolenia itp. Warto publikować także orientacyjne cenniki (taryfikatory), które pomagają mieszkańcom realistycznie oszacować koszty proponowanych działań – zwłaszcza w przypadku projektów infrastrukturalnych lub inwestycyjnych.

– Wzmocnienie działań wspierających aktywność głosujących

Rekomenduje się wprowadzenie działań promujących udział w głosowaniu, np. publicznych prezentacji projektów podczas wydarzeń sąsiedzkich, mobilnych punktów głosowania. Dane wskazują, że w miastach podejmujących takie inicjatywy frekwencja była wyraźnie wyższa.

– Utrzymanie i rozwój głosowania elektronicznego

Rekomenduje się dalsze udostępnianie formy elektronicznej głosowania przy jednoczesnym zapewnieniu wsparcia w punktach stacjonarnych lub mobilnych. Głosowanie online jest chętnie wybierane przez mieszkańców i nie obniża poziomu frekwencji.

– Zagwarantowanie odpowiednio długiego czasu na składanie wniosków i głosowanie

Zaleca się, aby nabór projektów trwał co najmniej 21 dni, a okres głosowania – co najmniej 14 dni. W miastach, gdzie głosowanie trwało dłużej, notowano wyższą frekwencję.

– Unikanie organizacji kluczowych etapów budżetu obywatelskiego w okresach ferii i wakacji

Rekomenduje się unikanie planowania naborów i głosowania w miesiącach letnich oraz w czasie ferii zimowych, co może ograniczać udział mieszkańców w procesie.

– Wzmocnienie roli ciał doradczych i opiniodawczych

W miastach, gdzie działają zespoły konsultacyjne, rady osiedli lub inne ciała wspierające ocenę projektów, odnotowano lepsze dopasowanie projektów do lokalnych potrzeb. Rekomenduje się upowszechnianie takich rozwiązań.

MIASTA Z NAJWYŻSZĄ LICZBĄ PROJEKTÓW NA 10 TYS. MIESZKAŃCÓW

Tabela 1. Miasta z najwyższą liczbą projektów w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców

Częstochowa	30,28
Gliwice	20,97
Tychy	20,33
Jastrzębie-Zdrój	13,32
Piekary Śląskie	11,44
Katowice	11,26
Sosnowiec	7,80
Chorzów	7,60
Dąbrowa Górnicza	5,76
Zabrze	5,75
Ruda Śląska	5,48
Rybnik	4,91
Jaworzno	4,74
Świętochłowice	4,42
Mysłowice	4,08
Bytom	3,74
Siemianowice	3,01
Bielsko-Biała	1,33
Żory	1,29

Źródło: opracowanie własne • Narzędzie: Datawrapper

MIASTA Z NAJWYŻSZĄ KWOTĄ NA 1 MIESZKAŃCA

Tabela 2. Miasta z najwyższą kwotą (zł) w przeliczeniu na 1 mieszkańca

Katowice	63,61
Bielsko-Biała	51,48
Dąbrowa Górnicza	51,38
Gliwice	50,12
Zabrze	49,00
Żory	48,53
Częstochowa	48,30
Sosnowiec	46,25
Jaworzno	45,13
Rybnik	44,87
Chorzów	43,99
Ruda Śląska	43,82
Tychy	41,16
Bytom	40,48
Świętochłowice	40,25
Jastrzębie-Zdrój	39,12
Piekary Śląskie	38,79
Siemianowice	37,98
Mysłowice	34,79

Źródło: opracowanie własne • Narzędzie: Datawrapper

MIASTA Z NAJWYŻSZĄ FREKWENCJĄ W GŁOSOWANIU

Tabela 3. Miasta z najwyższą frekwencją w głosowaniu

Jaworzno	25,5%
Piekary Śląskie	22,2%
Częstochowa	16,7%
Bytom	16,5%
Katowice	14,8%
Gliwice	14,1%
Rybnik	14,0%
Zabrze	13,8%
Tychy	13,1%
Sosnowiec	11,7%
Siemianowice	10,1%
Chorzów	9,5%
Dąbrowa Górnicza	8,5%
Żory	8,5%
Ruda Śląska	8,3%
Jastrzębie-Zdrój	6,4%
Świętochłowice	6,3%
Mysłowice	5,3%
Bielsko-Biała	3,6%

Źródło: opracowanie własne • Narzędzie: Datawrapper

O AUTORACH

Jako Centrum Rozwoju Inicjatyw Społecznych CRIS od ponad 20 lat wspieramy samorządy, organizacje i firmy. Naszą misją jest budowanie przestrzeni dialogu, współpracy i aktywności obywatelskiej. Angażujemy mieszkańców w decydowanie o sprawach publicznych, pomagamy planować i wdrażać działania społeczne oraz realizować programy grantowe, które odpowiadają na realne potrzeby lokalnych społeczności. Prowadzimy badania społeczne, opracowujemy innowacyjne narzędzia i upowszechniamy dobre praktyki, dostarczając naszym partnerom wsparcie oparte na rzetelnej wiedzy i doświadczeniu.

Dzięki interdyscyplinarnemu zespołowi ekspertów i praktyków wspieramy organizacje pozarządowe, instytucje publiczne oraz przedsiębiorstwa w realizacji projektów, budowaniu relacji ze społecznością i osiągnięciu ich celów. Nasze podejście łączy rzetelność, efektywność i odpowiedzialność, co pozwala nam skutecznie działać na rzecz zrównoważonego rozwoju i społecznej zmiany.

Zachęcamy do odwiedzenia [naszej strony internetowej](#), a także do zapoznania się z [naszą ofertą](#).

Zapraszamy do współpracy!